

MAKTAB O'QUVCHILARINI KASBGA YO'NALTIRISHNING AYRIM JIHLTLARI HAQIDA

Zulhumor Karimova

Uychi tumani 29-sonli maktab direktori

Aziza Nishanova

Maktab psixologi

Annotatsiya: O'sib kelayotgan yosh avlodni kasbga yo'naltirish hamisha davlatimiz, siyosatimiz oldida turgan ustivor masalalardan sanalib kelingan. Mazkur jarayonni amalga oshirish uchun farzandlarimizning ota-onalari hamda ta'lim muassasalarining o'rni va u yerda faoliyat olib borayotgan o'qituvchilar hamda amaliyotchi psixologlarining faoliyati katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada o'quvchilarni kasbga to'g'ri yo'naltirishdagi mavjud muammolar, amaliyotdagi kamchiliklar ularni bartaraf etish yo'llari haqida qisqacha fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: To'g'ri kasb tanlash, ijtimoiylashtirish, o'z-o'zini baholash, texnologik ta'lim, uzluksiz tizim, hamkorlik, fanlararo aloqadorlik.

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ШКОЛЬНОЙ ПРОФОРИЕНТАЦИИ

Аннотация: Ориентация молодого поколения на профессию всегда была одним из приоритетов нашего государства и политики. Роль наших детей родителей и учебных заведений, а также работа учителей и практикующих психологов, очень важна для реализации этого процесса. В этой статье дается краткий обзор текущих проблем, связанных с направлением студентов на правильную профессию, недостатков практики и путей их преодоления.

Ключевые слова: Выбор правильной профессии, социализация, самооценка, технологическое образование, непрерывная система, сотрудничество, междисциплинарная связь.

ABOUT SOME ASPECTS OF SCHOOL CAREER GUIDANCE

Abstract: Orientation of the young generation to the profession has always been one of the priorities of our state and politics. The role of our children, parents and educational institutions, as well as the work of teachers and practicing psychologists, is very important for the implementation of this process. This article gives a brief overview of the current problems associated with the direction of students in the right profession, the shortcomings of practice and ways to overcome them.

Key words: Choosing the right profession, socialization, self-esteem, technological education, continuous system, cooperation, interdisciplinary communication.

Joriy yil Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev Farg'onaga tashrifi chog'ida Xalq ta'limi vazirligiga alohida ko'rsatmalar berdi. Prezident yoshlarni ish bilan ta'minlash, ularni kasb-hunarga yo'naltirish masalalariga alohida to'xtalib o'tib, yangi o'quv yilidan 7 sinfdan boshlab o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish lozimligini ta'kidlab o'tdi. Prezidentning Xalq ta'limi vaziri Sh.Shermatovga bergan

ko'rsatmasiga ko'ra 2020- 2021 o'quv yilidan 7 sinfdan boshlab o'quvchilar kasb-hunarga yo'naltirilib, ular aynan qanday kasb egasi bo'lishi aniqlanadi. 8, 9, 10 sinfga qadar ular o'zlari tanlangan kasb-hunar bo'yicha o'qitilib boriladi. 10 sinfdan ularga ishlash huquqini beruvchi guvohnomalar beriladi. 11 sinfdan esa o'quvchilar bir vaqtning o'zida korxonalar va tashkilotlarda rasmiy tarzda ishlab oyluk maosh olishlari ham mumkin bo'ladi. 11 sinf bitiruvchilarining ish bilan ta'minlanishiga hokimlar va hududiy sektor rahbarlari javobgar hisoblanadi. [5,1-b]. Ushbu kursatmadan kurinib turibdiki yoshlarni ish bilan ta'minlash, kasbga yunaltirish davlatimiz siyosatining ustivor vazifalaridan biri bo'lib turibdi. Bu borada maktab bitiruvchilarini kasbga yo'naltirish, iqtidoridan kelib chiqib to'g'ri kasb tanlashi katta ahamiyatga ega. Ma'lumki, har qanday jamiyatning ravnaqi, ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy barqarorligi, fuqarolarining aqliy va axloqiy salohiyatini yuksak darajada rivojlanganligiga bog'liq. Zero, jamiyatimizning ma'naviy yangilanishida, ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirishda jahon hamjamiyatiga qo'shilishini ta'minlaydigan demokratik xuquqiy davlat qurish kadrlar tayyorlashning milliy masalasi ustivor mezon sifatida muhim rol o'ynaydi.[1,14-b] Inson bolasi kamolga yetgani sari ilmga, ma'rifatga talpinadi. Dastlabki saboqni ham u maktabdan oladi. Ammo kelajagimiz egalari bo'lgan yoshlarga ta'lim berish ularni o'qitish bilan bog'liq ayrim muammolar bugungi kunda kishini o'yantirib qo'yayotgani tabiiy. Chunki zamonaviy shiddatkor jamiyat esa yetuk bilimdon mutaxassis kadrlarga muxtoj bo'lib boraveradi. Kasbiy shakllanish jarayonining dastlabki va ayni damda o'ta muhim bosqichi bo'lajak kasbni tanlash, ya'ni aniq bir kasbiy qarorga kelishigacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Ravshanki, yoshlarning kasb tanlashga tayyorgarlik darajasi, faqatgina yosh xususiyatlariga bog'lik emas, u ma'lum yoshga kelib o'z o'zidan shakllanib qolmaydi. Yoshlarning kasb tanlashga pedagogik-psixologik bilim, ko'nikma, malakalar, shuningdek, jamiyatning ta'siri orqali tayyorlash va tarbiyalash lozim. Mazkur jarayonda shaxsdan kasbga doir bilimlarga ega bo'lish talab qilinadi. Shuning uchun xam o'quvchilarni kasblar olamiga doir bilimlar bilan qurollantirish hamda amaliy ko'nikma va malakalarni hosil qilish lozim. Buning uchun kasblarga doir qo'llanmalar, tarqatma materiallar bilan ta'minlash lozim. Shundagina kasb tanlash jarayonida yuzaga keladigan turli qiyinchilik, ziddiyat, to'siqlarni oldini olgan holda o'quvchi-yoshlarni ongli ravishda kasbga yo'llash imkoniga ega bo'lamiz. [2,93-94- b]. Texnologiya fani o'qituvchisi texnologik ta'lim jarayonida kasb va mehnat turlari haqidagi ma'lumotlarni muayyan mavzularga bog'lagan holda o'quvchilarga yetkazishi lozim. O'quvchilarning qiziqishlariga asoslangan holda o'tkaziladigan mashg'ulotlar orasida muayyan kasblarga oid to'garaklar alohida o'rin egallaydi. Bunday to'garaklar aksariyat hollarda mehnat va kasb ta'limi o'qituvchilari tomonidan olib boriladi. Bular jumlasiga texnik-ijodkorlik, yosh rassomlar, yosh texnologlar, yosh fiziklar kabi to'garaklarni kiritish mumkin. O'qituvchi bunday to'garaklarda o'quvchilarning loyihachilik, texnik-ijodkorlik, ixtirochilik kabi qobiliyatlarini rivojlantirish ustida tizimli ish olib borish imkoniyatiga ega. Texnologiya o'qituvchisi o'z ish faoliyatida pedagogik-psixologik tashxisga alohida o'rin ajratishi lozim. Pedagogik-psixologik tashxis jarayonida o'qituvchi maktab rahbariyati va psixologi, o'quv-ishlab chiqarish muassasasi hamda kasb-hunar kollejlari mutasaddilari bilan hamkorlikda har bir o'quvchining tanlangan kasbi bilan shaxsiy sifatleri orasidagi mutanosiblikni aniqlashi kerak. Texnologiya fani o'qituvchisi o'zining o'quvchilarni kasbga yo'llashga oid faoliyatini sinf rahbarlari, fan o'qituvchilari, maktab rahbariyati va psixologi, otaonalar, mahalla faollari, hududdagi kasb-hunar kollejlari ma'muriyati faoliyati bilan mujassamlashtirgan holda amalga oshirishi kerak. O'quvchilarni kasb-hunarga to'g'ri yo'llashda mehnat xonasi, laboratoriya va ustaxonalar ham alohida ahamiyatga ega. Mehnat fani o'qituvchisi ularni zamonaviy talablar asosida

jihozlashga alohida e'tibor qaratishi lozim, chunki o'quvchilarda muayyan mehnat va kasb turi haqidagi bilim, tushuncha va tasavvurlar ularning jamiyat hayotida tutgan o'rni haqidagi ma'lumotlar dastlab shu yerda hosil bo'ladi. Ma'lumki, mehnat va kasb-hunarga bo'lgan muhabbat, e'tiqod, barcha o'quv fanlari tarkibida shakllantiriladi. Shuning uchun ham texnologik ta'lim darslarida fanlararo aloqadorlikka alohida e'tibor qaratish talab etiladi. Mehnat o'qituvchisining o'quvchilarni kasb-hunarga yo'llash orqali ijtimoiylashtirishga oid faoliyatini turli o'quv fanlari o'qituvchilari va sinf rahbarlarining bu sohadagi ishlari bilan uyg'unlashtirish muhim pedagogik ahamiyatga ega. Buning uchun:– turli o'quv fanlari, fan to'garaklari va sinfdan hamda maktabdan tashqari tadbirlarning imkoniyatlaridan unumli foydalanish; – texnologik bilimlar, umummehnat va kasbiy ko'nikmalar yordamida o'quvchilarni kasbga yo'naltirish orqali ijtimoiylashtirishga erishish; – o'quvchilarning muayyan maqsadga yo'naltirilgan ijtimoiy ahamiyatlilik darajasi yuqori bo'lgan o'quv topshiriqlarini bajarishlarini ta'minlash; – jamiyat hayoti uchun ahamiyatli bo'lgan mehnat va kasb-hunarning turli sohalariga o'quvchilarning qiziqishlarini tabaqalashtirilgan yondashuv asosida shakllantirishga erishish; – o'quvchilarni munosib kasb-hunarga yo'naltirish maqsadida, maktab o'qituvchilari, firmalar, ishlab chiqarish korxonalar, ijodiy jamoalar, kasb-hunar kollejlari hamda tashxis markazlari hamkorligini yo'lga qo'yish. Bunday hamkorlik natijasida o'quvchilar orasida ijtimoiy ahamiyatlilik darajasi yuqori bo'lgan kasblar targ'ibotini amalga oshirish imkoni paydo bo'ladi. [3,57-b]. Texnologiya o'qituvchisi maktab amaliyotchi psixologi o'z kasbiy faoliyati jarayonida quyidagilarni amalga oshirishi lozim: – o'quvchilarni jamiyat hayoti va taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan kasb-hunar turlari bilan tanishtirish; – kasblarning demografik xususiyatlari haqida ma'lumot berish; – o'quvchilarni kasbga yo'llash bo'yicha pedagogik-psixologik xarakterdagi maslahatlar uyushtirish; – o'quvchilarda ularning shaxsiy sifatlarini hisobga olgan holda muayyan kasblar bo'yicha barqaror qiziqishlarni shakllantirish; – o'quvchilarni o'z kasbiy faoliyati natijasida shuhrat qozongan mashhur shaxslar va ularning jamiyat va insoniyat taraqqiyotiga qo'shgan hissalarini bilan tanishtirish; – o'quvchilarga kasblarning jamiyatni iqtisodiy, ijtimoiy, ma'naviy jihatlarini rivojlantirishdagi o'rni haqida malumot berish; – o'quvchilarning ota-onalari bilan ularning farzandlarini munosib kasbga yo'llash bo'yicha suhbatlar o'tkazish; – o'quvchilarni noto'g'ri kasb tanlashning salbiy oqibatlaridan xabardor qilish; – o'quvchilarda dastlabki umummehnat va kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish va sinab ko'rishlari uchun qulay sharoitlar yaratish; – o'quvchilarni to'g'ri kasbga yo'llash maqsadida, ularning shaxsiyati, mehnat turi va kasblarga bo'lgan qiziqishlarini o'rganish; – o'quvchilarni kasbga yo'llash jarayoni samaradorligini ta'minlash maqsadida, maktabda muayyan kasblar, ularning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati haqida hikoya qiluvchi ko'rgazmalar, anjumanlar, uchrashuvlar tashkil etish; – o'quvchilarning shaxsiy-kasbiy qiziqishlarini aniqlash maqsadida muntazam pedagogik-psixologik tashxis o'tkazish va h.k. [3,58-b]. Kasb tanlashda maktab amaliyotchi-psixologining ham olib borayotgan targ'ibotlashviqot ishlarning o'z ahamiyati bor. Chunki barcha o'quvchilar ham kasb tanlashda aniq bir fikrga kela olmaydi. Buning o'ziga yarasha turli xil sabablari bor. Bu o'rinda men o'zim ishlayotgan maktab bitiruvchi sinf o'quvchilari bilan davra suhbatlari, anketa surovnomalari o'tkazdim. Masalan: Kasbga yunaltirishni qachondan boshlash kerak? degan savolga quyidagi diagrammadagi ko'rinishda javoblar olindi. O'quvchilarning 57 %i maktabdanoq kasbiy yo'naltirishni amalga oshirishni boshlash kerak deb hisoblaydi. O'quvchilarning 22 %i buni bog'cha paytidan boshlash kerak, 14 %i esa tanlash bosqichini kolledjdandan boshlash kerak deb hisoblaydilar. [4,2-b]. Kasbga yo'naltirishni kim amalga oshirishi kerak degan savolga o'quvchilarning javobi quyidagicha taqsimlandi: psixologlar (32 %), o'qituvchilar (28%) va ish

beruvchilarning o'zlari (13%). Bundan tashqari, 13%i bu ishni aholi bandligini ta'minlash markazi zimmasiga topshirish kerak degan fikrni bildirishgan. "Boshqa" javob variantini tanlagan ishtirokchilarning 14%i, quyidagi javob variantlarini berdilar: ota-onalar, shaxsning o'zi, yuqorida aytib o'tilganlarning barchasi, ota-onalar o'qituvchilar bilan birgalikda, ushbu masalada ko'plab tuzilmalarning integratsiyalashgan yondashuvi va sherikligi bo'lishi zarur. [4,3-b]. Faoliyatim davomida bunday surovnom va anketalarning bir qanchasini o'tkazdim. Ko'rinib turibdiki maktab o'quvchilarini kasb tanlashida o'qituvchilar hamda amaliyotchi psixologlar faoliyatini ahamiyati juda katta. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlab o'tishimiz joizki yoshlarimizni to'g'ri kasbga yo'naltirish, bu eng muhim vazufalardan biri ekanligini yana bir bor ta'kidlab o'tmoqchiman. Inson to'g'ri kasb tanlash orqali o'z oilasiga, jamiyatga juda katta naf keltishi isbot talab qilmaydigan qonuniyatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E., Mamedov K. Kasb psixologiyasi. – T.: O'zMU. 156-b
2. Yusupova F. I. O'quvchilar individual tayyorgarligini amalga oshirishning pedagogik-psixologik jihatlarini. "Xalq ta'limi" jurnali. №5. 90-93-b.
3. Алибаева, Н. М. (2017). Бадий матнларда эмоционал гаплар. *Молодой ученый*, (4-2), 2-3.
4. қизи Алибоева, Н. М., & Хошимов, Д. (2022). Тақлидий сўзларни типологик ўрганиш муаммолари. *Science and Education*, 3(3), 380-382.
5. Кандахаров, А. Х. (2016). Культура и обучение Средней Азии XVI века. *Проблемы современной науки и образования*, (13 (55)), 53-55.
6. Kandaharov, A. The Khanate of Bukhara and the activities of the Karmana Sheikhs. T.: Tafakkur qanoti, 2018.
7. Khasanovich, K. A. IN THE SIXTEENTH CENTURY THROUGH THE TEM UR AND SHEIBANIDS SOCIAL AND POLITICAL PROCESSES INSTEAD OF THE IMAGINATION.
8. Abdurasulovich, S. S., & Yoqub o'g'li, M. S. (2022). FORMILPINAKOLIN PARAMETOKSITIOBENZOILGIDRAZON NIKEL (II) KOMPLEKSLARI TUZILISHI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(11), 240-243.
9. Мардонов, С. Ё. О. (2022). СИНТЕЗ И СТРУКТУРА КОМПЛЕКСА NI (II) НА ОСНОВЕ 4, 4-ДИМЕТИЛ-3-ОКСИПЕНТАНАЛЬ ПАРА-МЕТОКСИТIOBENZOИЛГIDPАЗОНА. *Universum: химия и биология*, (2-1 (92)), 61-64.
10. Sherov, S. A., & Mardonov, S. Y. O. G. L. (2022). 1, 3-DIKARBONIL BIRIKMALARNING AZOTLI HOSILALARI QATORIDAGI PROTOTROP MUVOZANATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 340-345.
11. Yoqub o'g'li, M. S., & Abdurasulovich, S. S. (2022). Clinical and Biochemical Aspects of the Development of Chronic Viral Hepatitis with a Comorbid Course of Chronic Glomerulonephritis. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES*, 3(3), 121-125.
12. Yoqub o'g'li, M. S. (2022). SYNTHESIS AND STRUCTURE OF THE NI (II) COMPLEX ON THE BASIS OF THE 4, 4-DIMETHYL-3-OXPENTANAL PARA-METHOXITOBENZOYLHYDRA-ZONE. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 3, 5-8.
13. Amridinova, D. (2022). Инновацион таълим самарадорлигини оширишда жадидчилик таълимотининг ахамияти. *Scienceweb academic papers collection*.

14. Amridinova, D. (2012). Самарқанд жади́дчилигида миллий ўзликни англаш ғоялари. *Scienceweb academic papers collection*.
15. Amridinova, D. (2006). САМАРҚАНД ЖАДИ́ДЧИЛИГИНИНГ ИЖТИМОЙ ФАЛСАФИЙ МОҲИЯТИ. *Scienceweb academic papers collection*.
16. Амридинова, Д. Т. (2022). КОМИЛ ИНСОН КОНЦЕПЦИЯСИНИНГ ЖАДИ́ДЛАР ФАЛСАФИЙ МЕРОСИДА РИВОЖЛАНТИРИЛИШИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 23), 118-130.
17. Amridinova, D. (2019). Ўзбек маърифатпарварлари қишлоқ тараққиётида зиёлиларнинг ўрни хусусида. *Scienceweb academic papers collection*.
18. Kodirov, S. (2021). Issues of business cooperation in the national economy of Uzbekistan. *Экономика и социум*, (7), 79-88.
19. Kodirov, S. (2020). Some issues of digitalization in the industrial sector of the economy. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 12(92), 377-384.
20. Kodirov, S. (2020). НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ В ПРОМЫШЛЕННОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ. *Theoretical & Applied Science*, (12), 377-384.
21. Isroiljon o'g'li, K. S. (2022). Problems of the process of digital transformation of the industry of uzbekistan. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(6), 1748-1752.
22. Gulsora, M., & Mamura, S. (2022). CRITERIA FOR EFFECTIVE TEACHING OF GERMAN. *Uzbek Scholar Journal*, 2, 1-2.
23. Mamura, M. G. S. (2022). THOUGHTS AND METHODS OF FOREIGN SCIENTISTS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. In *Conference Zone* (pp. 31-33).
24. Gulsora, M., & Mamura, S. (2021). EFFECTIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO STUDENTS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 697-699.
25. Gulsora, M., & Mamura, S. (2022). CONSIDERING AGE FEATURES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING. *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development*, 2, 54-56.
26. Каттабоева, М. (2020). В2 BOSQICH O'QUVCHILARINING MASOFADAN TURIB NUTQ KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH: MOODLE TAJRIBASIDA. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, (SI-2№ 5).
27. KIZI, K. M. N. Using Virtual Environment During The Formation Of Dialogic Speech Skills In A Foreign Language. *JournalNX*, 6(11), 454-457.
28. Khadjimuratova, U. (2021). Language features of the genres of official business style. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(3).
29. Umida, U. B. (2021). USING ART AND CRAFTS TO TEACH ENGLISH TO YOUNG CHILDREN. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(2).
30. Majewicz, D. (2021). Psycholinguistic and linguocultural peculiarities of speech etiquette in the English and Uzbek languages. *Filologik Tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim" ilmiy jurnaliga qabul qilinadigan*, (1).
31. Guzal, T. (2021). Functional approach to the problem of teaching English as a foreign language and the development of communicative competence. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(4), 880-884.

-
32. Назарова, З. К., & Тураева, Г. Х. (2020). ЧЕТ ТИЛЛАРНИ НОФИЛОЛОГИК ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА КОММУНИКАТИВ ЎҚИТИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, (SI-2№ 3).
33. Khudoynazarovna, T. G. (2019). THE SYMBOLISM OF THE COLOUR NAMES IN ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12)*.
34. Тураева, Г. Х. (2018). СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПТА " ЦВЕТ" В РУССКОЙ И АНГЛИЙСКОЙ КУЛЬТУРАХ. *Гуманитарный трактат*, (29), 88-90.
35. ТУРАЕВА, Г. Х., & ЭШТУХТАРОВ, Н. Б. (2018). ЛЕКСИЧЕСКИЕ ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ С АНГЛИЙСКОГО НА УЗБЕКСКИЙ. *Наука среди нас*, (6), 294-300.
36. Тураева, Г. Х. (2018). СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ЧТЕНИЮ ДЛЯ УРОВНЯ В2. *Гуманитарный трактат*, (21), 108-109.